

Denken is lekker Ook op school!

Er wordt wel eens beweerd dat je in de loop van een dag wel 50.000 gedachten kunt hebben. Dat is niet mis. Reden genoeg om op school aandacht te geven aan hóe we denken en manieren aan te reiken om denken te structureren en te ontwikkelen. Dat helpt bij het formuleren van gedachten, het bespreken van vraagstukken en het ontwikkelen en uitwisselen van argumenten. ThiemeMeulenhoff brengt twee lessenreeksen uit waarbij de ontwikkeling van denken centraal staat: 'Helder Denken' en 'Filosoferen met Bas Haring'. Zij zijn onderdeel van de taal-methode *Taalverhaal.nu* maar kunnen ook als op zichzelf staande lessen worden aangeschaft.

Tekst:
David van der Kooij

Fotografie:
Shutterstock

Onlangs bezocht ik een onderwijscongres in Amersfoort en daar stond Bas Haring op het podium als spreekstalmeester. Haring, onder meer bekend van het populaire tv-programma *Proefkonijnen* en boeken als *Kaas en de evolutietheorie* en *Plastic Panda's*, mag de kwieke motor van filosoferend Nederland genoemd worden. Hij legde uit dat hij gek op denken is – wat van hem verwacht mag worden – en dat denken gewoon lekker is. Ik ben het 'volhoofdig' met hem eens.

Op datzelfde congres werd uitvoerig gesproken over de inmiddels stevig in onderwijsland gewortelde discussie over de vaardigheden van de 21ste eeuw. Deze lessen Helder Denken en Filosoferen met Bas Haring komen niet voor niets en op het juiste moment in het online schap van de uitgeverij. Ze geven namelijk antwoorden op de groeiende vraag naar de ontwikkeling van vaardigheden als communiceren, kritisch en creatief denken of probleemoplossend vermogen; waar speelt denken géén belangrijke rol? De auteurs laten zien hóe en slagen daar naar mijn smaak goed in.

Helder Denken

De lessen Helder Denken zijn voor ThiemeMeulenhoff ontworpen door Floor Rombout en Kees Kraaijeveld van De Argumentenfabriek Denkadademie. Kraaijeveld is bekend als oprichter en eigenaar van De Argumentenfabriek, een organisatie die andere organisaties helpt bij het helder structureren en visualiseren van complexe informatie en vraagstukken. Ook is hij voorzitter van de online discussiegroep op LinkedIn 'Helder denken op school'. De kenmerkende grafische weergaven uit de koker van De Argumentenfabriek doen denken aan een mix van een kaart van een metronetwerk en een mindmap. We zien deze karakteristieke look and feel terug in de schema's die een rode draad vormen in de lessen Helder Denken, zoals *de vier denkstappen* en de *argumentenladder*.

Dit schema helpt de kinderen die met de lessen aan de slag zijn zich bewust te worden van het proces van helder denken zoals dat in de lessen wordt aangeboden. De stappen zijn: *Kijk!*, over het verzamelen van informatie; *Sorteer!*, over het ordenen en wegen van informatie; *Kies!*, over het maken van weloverwogen beslissingen; en tot slot de stap *Controleer!*, die aanzet tot kritisch denken. Zij komen telkens weer terug in de lessen. Bij het maken van deze denkstappen maken de kinderen gebruik van praktische hulpmiddelen als de *argumentenkaart* en de *zekerheidsmeter*, die respectievelijk helpen bij het afwegen van voors en tegens en bij het opmaken van de balans voordat je een keuze maakt.

Een voorbeeld van een les waarin de vaardigheid kritisch denken wordt aangeboden is die waarin kinderen *wittezwanenwoorden* in beweringen moeten aanstrepen; dit zijn woorden die een bewering meer gewicht of (absolute) geldigheid moeten geven, zoals *Alle* in *Alle zwanen zijn wit* of *Alle jongens houden van voetbal*. De kinderen – de les is bedoeld voor groep 4 – stellen bij iedere witte zwaan de vraag: *Echt? En*

bedenken een tegenvoorbeeld, een zwarte zwaan: Marc vindt voetbal saai. Net als bij alle lessen zijn hier mooi vormgegeven werkbladen bij voor de leerlingen, lessen om te projecteren op het digibord en overzichtelijke instructies voor de leerkracht, met achtergronden en extra verwijzingen naar filmpjes of (voorlees)boeken. Er zijn zes lessen voor iedere groep van 4 tot en met 8.

Dappere Dodo of Angsthaas?

De vierde les voor groep 7 heet *Brillenschijf*. De kinderen ervaren in deze les hoe het is om op verschillende manieren na te denken over een te houden schoolreisje: wat gaan we doen, waar en hoe? Een filmpje uit het archief van het *Jeugdjournaal* van een bijzondere schoolreis activeert het onderwerp. Het ontwikkelen van een *open houding* staat in de les centraal. Allereerst wordt een koppeling met de hiervoor genoemde vier denkstappen gemaakt. Deze rode draad door alle lessen versterkt het concept van Helder Denken goed. Bij de stap *Sorteer!* is het bijvoorbeeld belangrijk om open te staan voor andere voorstellen en mogelijkheden dan die jij had bedacht of verwacht. De vier brillen die gebruikt worden, representeren de verschillende denkwijzen van de *Dappere Dodo*, *Roze bril*, *Zwartkijker* of *Angsthaas*. Zij doen denken aan de bekende *Zes Denkhoeden* van Edward de Bono en zijn in die zin niet uniek maar wel zo aansprekend voor kinderen door de eenvoudige structuur met tegenstellingen: Zwarte-Roze bril en Dappere-Angstige bril.

Kritisch denken is niet voor niets een vaardigheid van de 21ste eeuw. De hoeveelheid informatie op internet heeft zo'n omvang aangenomen en groeit in zo'n razend tempo – er wordt gesproken van *infowhelm* – dat het steeds lastiger wordt om het kaf van het koren scheiden: Wat is waar? Welke bron is betrouwbaar? Het is goed dat Helder Denken de juiste mindset hiervoor bevordert. Aangevuld met bijvoorbeeld *Slim zoeken op internet* van Maarten Sprenger (2013) een mooie invulling voor de ontwikkeling van de 21ste-eeuwse vaardigheid *ict-gelettertheid*.

Filosoferen op het toilet

Een videoclip. We zien een toiletdeur. De deur gaat open. "Filosofie kan overal, dat is het leuke van filosofie", zo spreekt Bas Haring de kinderen toe vanaf de wc-bril en hij vraagt zich af: "Waarom zitten we op het toilet altijd met de deur dicht?" Zo heeft Haring voor ieder leerjaar (4 tot en met 8) twaalf vragen met evenzoveel filosofielessen, want "...eigenlijk vindt een filosoof alles een beetje vreemd en niks helemaal normaal. (...) Filosofie begint met het stellen van een vraag." De vragen op zich zijn al een lust voor het hoofd: Kun je zonder naam? Hoe weet je of je droomt? Als er een kijkdoos van de toekomst bestond, zou jij er dan in kijken? Is een

Informatie

De lessen 'Filosoferen met Bas Haring' en 'Helder denken' zijn onderdeel van de taalmethode *Taalverhaal.nu* en zijn daarnaast los verkrijgbaar. De prijs van een jaarabonnement voor groep 4 tot en met 8 is € 195 per school. De lessen zijn leverbaar vanaf 1 mei 2015.

Voor meer informatie over Helder Denken en Filosoferen met Bas Haring surf je naar: www.thiememeulenhoff.nl/primair-onderwijs/filosoferen

David van der Kooij is deskundige met betrekking tot creativiteit in onderwijs en organisatie.

Hij publiceert regelmatig over dit onderwerp en ontwikkelt onderwijsconcepten en materialen en is auteur van *Het Grote Vindingrijkboek – Zo leer je kinderen creatief denken!* (vindingrijk.wordpress.com)

Het Grote Vindingrijkboek is te bestellen bij www.leuker.nu.

vork techniek? Is het goed als iedereen hetzelfde bezit? Voorbeelden van vragen voor de respectievelijke groepen 4 tot en met 8, waarvoor de methode bedoeld is. Bij iedere vraag is een filmpje van een of twee minuten beschikbaar waarin Bas Haring op prikkelende en aansprekende wijze het thema van de vraag waar het in de lessen om draait, inleidt en toelicht; denkinuweeltjes!

De vragen en de thema's van de lessen zijn soms best pittig, zoals 'Waar ben je bang voor als je bang bent voor de dood?' De leerkracht kan de lessen gelukkig goed voorbereiden met het overzichtelijke instructiemateriaal. Per vraag zijn er meestal twee of soms drie lessen beschikbaar met instructie en werkbladen. Net als bij Helder Denken aantrekkelijk en toegankelijk vormgegeven.

De lessen van Bas Haring volgen de vaste structuur van een filosofisch onderzoek: een prikkelend openingsvraag, vervolgvragen en een afsluiting. Het is dan ook van belang dat per vraag (filmpje) de twee of drie lessen in volgorde worden gemaakt. Naast de openingsvraag worden verkenningvragen aangeboden om het (kring) gesprek gaande te houden, en inzoomvragen die de leerkracht helpen om het filosofische gesprek niet alle kanten op te laten schieten. In de compacte handleiding worden ook algemene tips gegeven voor het houden van een filosofisch gesprek.

Wat de kinderen leren

Door de lessen in filosoferen wordt de ontwikkeling van taal en denken op allerlei manieren geactiveerd en gestimuleerd. De handleiding noemt onder meer kritisch, analytisch en creatief denken, woordenschat verhogen, luisteren, en gedachten en meningen vormen en verwoorden. De filosofische benadering in de denklessen van Bas Haring gekoppeld aan de structuren van Helder Denken bieden een prachtige mogelijkheid om kinderen 'beter' te leren denken. De uitdaging – en dat mag een open deur zijn – ligt in het bewaren van continuïteit. In de handleiding geeft de uitgever duidelijk aan hoe de lessen qua planning passen in de complete methode. Een lesje tussendoor zet geen zoden aan de dijk, en in de drukte van alledag is de verleiding groot om af en toe wel en af en toe niet... Je maakt als school een keus voor de ontwikkeling van deze denkvaardigheden. Als in de visie van jouw school kinderen moeten leren om kritisch te zijn, creatief en communicatief; als in de visie van jouw school de vaardigheden van de 21ste eeuw genoemd worden als speerpunt: dan zet je in op denken. Deze lessenreeksen dragen daaraan bij.

Kun je stoppen met denken?

De eerste les van Filosoferen met Bas Haring voor groep 4 heet veelbetekenend 'Kun je stoppen met denken?' Hij vertelt de kinderen in het filmpje dat hij de hele dag denkt: aan wat hij vanavond zal gaan eten, en over serieuze zaken, zoals wat denken eigenlijk is. Hij vraagt zich ook af of je er ook mee kunt stoppen, met denken. "Ja hoor," verklaart hij, terwijl hij een balletje trapt op het schoolplein, "door iets te gaan doen." Een meesterlijk antwoord dat bij mij weer veel filosofische vragen oproept om helder over na te denken. Dank Bas, Kees en Floor.